

Näkökulmia yksilön toiminnalle sosiaalisessa mediassa

Ralf Lindberg

Opinnäytetyö
tietojenkäsittelyn
koulutusohjelma
2016

Tekijä(t) Ralf Lindberg	
Koulutusohjelma Tietojenkäsittely	
Opinnäytetyön otsikko Näkökulmia yksilön toiminnalle sosiaalisessa mediassa	Sivu- ja liitesivumäärä 21
Opinnäytetyön otsikko englanniksi Perspectives on individual's actions on social media	
<p>Opinnäytetyö käsittelee yksilön sosiaalisessa mediassa esiintymistä ja siellä ilmentyvien roolien ja esitysten rakentumista, sekä yleisön ja esiintyjän välisen vuorovaikutuksen valtdynamiikkaa. Tavoitteena on selvittää ja tehdä näkyväksi kuinka jatkuvan näkyvyyden tila ja itsetarkkailu sekä sosiaalisessa mediassa vallitseva vuorovaikutuksen dynamiikka vaikuttavat itsensä presentaatioon ja sen motiiveihin.</p> <p>Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jossa hyödynnetään sosiologisia teorioita esiintymisestä, vallasta ja tarkkailusta sekä motivaatiosta. Niiden valossa tarkastellaan neljästä yksilöhaastattelusta koottua aineistoa ja eritellään itsensä presentaation tapoja, syitä ja seurauksia. Havaituista ilmiöistä esitetään teorioiden kannalta mielenkiintoisimmat.</p> <p>Tuloksista ilmenee, kuinka yksilöt rakentavat rooliaan ja esitystään sosiaalisessa mediassa, mitkä tekijät motivoivat siellä toimintaan ja miten yleisö ja sen tarkkailu vaikuttavat tähän. Tuloksista selviää myös sosiaalisessa mediassa tapahtuvan vuorovaikutuksen monimutkainen ja tiedostamaton valtarakenteiden ja valvonnan dynamiikka ja niiden vaikutus yksilön toimintaan.</p>	
Asiasanat sosiologia, sosiaalinen media, kvalitatiivinen tutkimus	

Author(s) Ralf Lindberg	
Degree programme Business Information Technology	
Report/thesis title Perspectives on individual's actions on social media	Number of pages and appendix pages 21
<p>This thesis examines an individual's presentation of self on social media and construction of the roles and presentations performed there, as well as the power dynamics between the performer and the audience. The aim is to define and make visible how a state of constant visibility and self-monitoring, as well as the dynamics of interaction present in social media affect the presentation of self and its motives.</p> <p>In this qualitative study, sociological theories about presentation, power, surveillance and motivation are utilized. The material gathered from four individual interviews is, in the light of these theories, analyzed to define the means, reasons and consequences of the presentation of self. The most interesting findings regarding the theories are taken into consideration.</p> <p>The study has revealed how individuals construct their roles and presentations on social media, what factors motivate their actions and what role the audience and the surveillance conducted play in all this. The results also show the nature of complex and unconscious power structures and dynamics of surveillance present in the social media, as well as their effects on individual's actions.</p>	
Keywords sociology, social media, qualitative research	

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Yksilön toiminta sosiaalisessa mediassa	2
2.1	Sosiaalinen vuorovaikutus	2
2.2	Valta, valtarakenteet ja vuorovaikutus	4
2.3	Nähdä ja tulla nähdyksi	5
2.3.1	Panopticon	5
2.3.2	Synopticon	6
2.3.3	Ambiopticon	6
2.4	Sisäinen ja ulkoinen motivaatio	7
2.5	Sosiaalinen media identiteetin testialustana	8
2.6	Sosiaalisen median alustat	8
3	Presentaatio ja itsesäätely	10
3.1	Käytetyt metodit	10
3.2	Haastattelun kulku	11
3.3	Aineiston käsittely	12
3.3.1	N25	12
3.3.2	M26	13
3.3.3	N26	14
3.3.4	M25	15
3.4	Havainnot	16
3.5	Johtopäätökset	17
4	Pohdinta	19
	Lähteet	21

1 Johdanto

Internetin läpäisemässä ja verkottamassa globaalissa yhteiskunnassamme yhä useammalla on pääsy suunnattomiin määriin informaatiota, kuin myös mahdollisuus tuottaa ja julkaista sitä tutuille ja tuntemattomille toimijoille. Yksilöille yleisimpiä kanavia informaation levittämiseksi ovat sosiaaliset mediat, jotka nimensä mukaisesti perustuvat itsensä ilmaisun ja vuorovaikutuksen dynamiikkaan. Nämä sosiaaliset näyttämöt poikkeavat perinteisistä niiden ainakin näennäisen vapaaehtoisuuden ja hetkettömyyden muodoissa. Myös internetin maantieteelliset rajat ylittävä julkisuus ja vapaus ovat merkittäviä tekijöitä määrittelemään tämän kommunikoinnin uuden muodon luonnetta.

Tässä opinnäytetyössä on tarkoitus tarkastella ja selvittää yksilöiden syitä ja tapoja osallistua, tai olla osallistumatta, sosiaalisten medioiden kentällä tapahtuvaan interaktioon, sekä tutkia miten yksilö ilmentää itseään ja kuinka yksilön identiteetti vaikuttaa ja käyttäytyy tässä toiminnassa. Ennen kaikkea halutaan valottaa ja tehdä näkyväksi itsensä esittämisen ja roolittamisen takana vellovia lainalaisuuksia ja monimutkaisia vuorovaikutussuhteita sekä niitä ohjailevia valtarakenteita. Aihealue on vahvasti sosiologinen ja tietopohjana käytetäänkin useita sosiologisia tutkimuksia ja teoksia, merkittävimmin Erving Goffmanin Arkielämän roolit (1956), joka auttaa ymmärtämään itsensä esittämisen tapoja ja rakennetta, sekä Michel Foucault'n (1995; 1998) teorial tarkkailusta ja vallasta. Pan- ja synopticonin käsitteiden sekä sisäisen ja ulkoisen motivaation kautta lähestytään itsensä esittämisen ja roolittamisen prosessia ja niitä ohjailevia voimia.

Keskustelu- ja teemahaastattelun välimaastoon sijoittuvilla haastatteluilla saatu aineisto on laadultaan kvalitatiivista, ja siitä on tarkoitus aiemman tiedon valossa nostaa esille sosiaalisessa mediassa tapahtuvan itsensä presentaation muotoja sekä niiden rakentumista. Aineistoa avataan diskurssianalyysin avulla.

Yksilön toiminta sosiaalisessa mediassa-osiossa avataan terminologiaa sekä esitellään teorial joihin tutkimuksessa nojataan. Haastattelun kulku, aineisto ja niistä tehdyt huomiot esitetään Presentaatio ja itsesäätely-osiossa teorioihin peilaten. Lopuksi Pohdinta-osiossa käsitellään tulosten merkittävyyttä ja luotettavuutta, tutkimuksen herättämiä ajatuksia sekä ehdotuksia jatkotutkimuksiin.

2 Yksilön toiminta sosiaalisessa mediassa

Ihmisten välistä toimintaa voi olla helppo ymmärtää, mutta hyvinkin vaikea kuvata tyydyttävästi. Toisaalta varsin usein otamme asioita itsestäänselvyyksinä, jättäen kyseenalaistamatta paljon sellaisiakin ilmiöitä, joista olettamuksemme on väärä. Joitain asioita emme huomaa lainkaan, vaikka kyse olisi jokapäiväiseen elämäämme suurestikin vaikuttavasta asiasta.

Eräs tällainen asia on sosiaalinen media: vietämme siellä aikaa toisten elämää seuraten, itsestämme kertoen, verkostoituen sekä informaatiota etsien ja jakaen. Harva kuitenkaan tulee ajatelleeksi, millaisia vuorovaikutussuhteisiin nivoutuvia itseämme määritteleviä ja toimintaamme ohjaavia voimia ja rakenteita sosiaalisessa mediassa toimimiseen kätkeytyy.

2.1 Sosiaalinen vuorovaikutus

Kun kuvaamme yksilöitä tai ryhmiä sosiaalisen vuorovaikuttamisen kontekstissa, käytämme termejä kuten *rooli*, *yleisö* ja *esitys*; jos koemme, että jonkun itsestään luoma kuva ei vastaa omaa käsitystämme hänestä, voimme epäillä hänen *esittävän*; kun joku tavalla tai toisella rikkoo vuorovaikutustilanteen ennalta oletetun tai toivotun kulun, voimme arkikielessä törmätä ilmaukseen *aiheuttaa draamaa*. Kuten voimme huomata, löydämme itsemme kuvailemasta itsensä presentaatiota teatterin sanastoa apuna käyttäen. Tämä, niin kuin moni muukin sosiologisen tarkastelun kohde, tulee meiltä tiedostamatta ja monesti kyseenalaistamatta.

Koska sosiaalisen vuorovaikutuksen kuvaaminen draaman kautta tuntuu luonnolliselta ja helposti ymmärrettävältä, on Goffmanin (1956, 8-9) teoria itsemme esittämisestä tähän otollinen työkalu. Goffman liittää sosiaalisen interaktion tarkastelun avuksi dramaturgisen diskurssin. Jokaisessa vuorovaikutustilanteessa on havaittavissa esiintyjä ja yleisö. Esiintyjän siirtyessä tilanteesta toiseen vaihtuvat myös hänen roolinsa: poistuessa luennon päätteeksi opettajien huoneeseen tulee professorista kollega; töistä perheensä luo palatessa poliisista isä ja aviomies; lentokentältä kokoukseen saapuessa matkustajasta toimitusjohtaja. Roolit vaihtuvat tilanteista ja yleisöistä riippuen, välillä esiintyjästä tulee osa yleisöä ja päinvastoin; tosielämässä vaihdokset voivat olla jatkuvia ja toistuvia. (Goffman 1956, 74-75; 85.)

Esiintyjä pyrkii esityksessään saamaan yleisön vakuuttuneeksi siitä, että hän todella on sitä mitä esittää olevansa. Mikäli esiintyjä päästää epähuomiossa tai tarkoituksellisesti

esitykseen elementtejä, jotka eivät tue roolia, ja mikäli yleisö nämä virheet huomaa, voi tämä johtaa esiintyjän uskottavuuden menettämiseen. Täydellinen suoritus on yleensä kuitenkin mahdollinen vain hyvin rajatuissa tilanteissa, joissa esiintyjä taitaa roolinsa mitä erinomaisimmin: virheet ovat yleisiä. On kuitenkin sekä yleisön että esiintyjän etu, ettei esitys häiriinny näistä virheistä: kummallakin osapuolella on keinoja huolehtia, ettei näin tapahdu. Esiintyjä valmistautuu esitykseen ja harjoittelee rooliaan, valitsee oikean roolin kullekin yleisölle sekä ennen kaikkea kontrolloi mitä yleisö näkee ja pitää piilossa uskottavuuden kannalta tuhoisat salaisuudet ja ristiriitaiset piirteet. Yleisö voi omalta osaltaan taata esityksen jatkuvuuden osoittamalla tahdikkuutta esiintyjän tekemien virheiden suhteen. (Goffman 1956, 11; 44-46; 87-88.)

Esiintyjän ja yleisön lisäksi Goffman esittää kolmannen toimijan, *ulkopuolisen*. Ulkopuolinen on joku, jolle näytöstä ei ollut tarkoitettu, mutta syystä tai toisesta tähän päätyy. Jälleen sekä ulkopuolisella että esiintyjällä on keinoja pelastaa esitys tältä ennalta näkemättömältä häiriöltä. Esiintyjä voi esimerkiksi mukauttaa esitystään ja näin ollen ottaa osaksi yleisöä tämän uuden seuraajan. Tässä on kuitenkin vaarana roolimutoksen aiheuttama dissonanssi alkuperäiselle yleisölle. Ulkopuolinen voikin joko huomiota herättämättä poistua esityksestä tai tilanteen vaatiessa sanattomasti ja hienovaraisesti esiintyjälle kommunikoiden sulautua osaksi alkuperäistä yleisöä. (Goffman 1956, 82-84.)

Astuessaan hänelle tarkoittamattomaan esitykseen saattaa tuntematon itse asiassa tulla esiintyjän *takahuoneeseen*. Tällä Goffman viittaa tilaan, jossa esiintyjä valmistele, harjoittelee ja kiillottaa rooliaan ja tulevaa esitystään ja voi keskustella tästä mahdollisesti muiden esitykseen kuuluvien kesken. Se on tila, jossa esiintyjä on poissa roolistaan, tai 'väärässä' roolissa. Mikäli ulkopuolinen jostain syystä pääsee tähän tilaan ja näkee tämän kaiken, voi se aiheuttaa hämmennystä ja viedä esitykseltä tai roolilta uskottavuutta. On kuitenkin huomattava, että se mikä toiselle tarkkailijalle on takahuone, voi toiselle olla esitys. Tästä Goffman (1956, 69-74) lainaa esimerkin Orwellilta; kuvaus italialaisesta tarjoilijasta, joka vahvasanisesti läksyttää ja kiroaa oppipoikaansa ja tämän jälkeen pyyhkähtää viehkeästi, aivan kuin toisena henkilönä, ruokasalin puolelle asiakkaita palvelemaan. Tilanteesta voidaan huomata paitsi taidokas ja sulava roolien välillä vaihtelu, myös kaksi keskenään täysin yhteensopimatonta esitystä. Takahuone ei siis välttämättä ole pelkästään esiintyjän itselleen pyhittämä valmistautumisen tila, ja koska on tärkeää pyrkiä eristämään ulkopuoliset tästä tilasta, vaatii sen varjeleminen erityistä huomiota.

Vaikka yllä kuvattu teoria ja käsitteistö on luotu käsittämään kasvokkaista vuorovaikutusta, soveltuvat ne erinomaisesti myös sosiaalisessa mediassa tapahtuvaan interaktioon.

Näyttämönä toimivat erilaiset sosiaalisen median alustat ja niihin luodut profiilit; yleisönä toimivat seuraajat, ulkopuoliset voivat olla joko tiettyyn sosiaaliseen mediaan kuulumattomia tai niissä henkilöä seuraamattomia; takahuone voi käsittää periaatteessa kaiken sosiaalisen median ulkopuolelle jäävän. Toisin kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, jossa kommunikointi tapahtuu välittömästi ja hetkessä ja jossa verbaalisen kommunikaation lisäksi ovat läsnä eleet, ilmeet, asennot ja jopa muut aistiärsykkeet kuten kosketus ja tuoksu, on sosiaalisessa mediassa tapahtuva vuorovaikutus näistä vapaa; sen sijaan on mahdollista rakentaa ja hioa hyvinkin tarkkaan, kauan ja yksityiskohtaisesti jokaista yksittäistä vuorovaikutuksen osaa, karsien ja poistaen kaiken mikä voisi uhata esityksen ja roolin autenttisuutta: kontrolli itsensä presentaatioon on kasvokkaista vuorovaikutustilannetta huomattavasti korkeampi.

2.2 Valta, valtarakenteet ja vuorovaikutus

Puhuttaessa vallasta on houkuttelevaa ajatella tarkoitettavan epäsymmetristä asetelmaa, jossa a:lla on valtaa b:hen, tai kääntäen b on a:n vallalle alisteinen. Näin ajateltuna valta on ikään kuin resurssi, joka kasaantuu yhtäälle ja kaikkoaa toisaalta. Näin voidaan ajatella esimerkiksi esimiehen ja alaisen välisessä suhteessa tapahtuvan, mutta valtarakenteiden ja voimasuhteiden monimutkaistuesssa edeltävä määritelmä voi jäädä riittämättömäksi.

Michel Foucault (1998, 71-72.) määrittääkin vallan seuraavasti:

Valta on peliä, joka kamppailujen ja loputtomien ristiriitojen kautta muuttaa, vahvistaa ja kääntää voimasuhteita vastakkaisikseen. Vallalla tarkoitan niitä tarttumakohtia, joita nämä voimasuhteet toinen toisistaan löytävät muodostaen niistä ketjuja ja järjestelmiä tai päinvastoin niitä toinen toisistaan eristäviä kuiluja ja ristiriitoja. Lisäksi tarkoitan vallalla strategioita, joissa voimasuhteet tulevat vaikuttaviksi ja joiden yleinen suunnitelma tai institutionaalinen kiteytyminen ruumiillistuu valtiokoneistoissa, lain muotoilemisessa ja yhteiskunnallisissa hegemonioissa.

Näin ollen valtaa ei tule nähdä minkään yksittäisen toimijan hallussa pitämänä voimana, vaan kauttaaltaan kaiken toiminnan läpäisevänä verkostona.

Etenkin nykymaailman kaoottisessa vuorovaikutussuhteiden verkossa lienee huomattavasti mielekkäämpää tukeutua Foucault'n määritelmään vallasta. Etsiessä valtasuhteita sosiaalisessa mediassa toimivien väliltä huomaa pian, että vaikka mikrotasolla perinteisiä hierarkioitakin voi havaita, on valta hajautunut, piiloutunut ja nivoutunut kasvottomiin ja määrättömiin yleisöihin sekä yksilöiden itse itseensä harjoittamaan tarkkailuun ja säätelyyn.

Valta perustuu aina ihmisten väliseen vuorovaikutukseen ja näiden toimintaan. Valtasuhteet ovat kaksisuuntaisia, vastavuoroisia ja dynaamisia riippumatta siitä, kuinka valta on toimijoiden välillä jakautunut. Kun yksilö eristyy ja lakkaa osallistumasta vuorovaikutukseen, luopuu hän vallasta sekä sen käyttäjänä että sen kohteena. (Kuusela 2010, 27-28.)

2.3 Nähdä ja tulla nähdyksi

Sosiaalisen median kentän erityispiirteisiin kuuluu ennen kaikkea sen avoimuus ja rajattomuus: periaatteessa kuka tahansa voi seurata ketä tahansa, ajasta ja paikasta riippumatta. Vaikka useimmilla alustoilla onkin mahdollista rajata profiilinsa näkyvyyttä tuntemattomille osapuolille, valtaosa käyttäjistä näyttää jättävän tämän tekemättä (Beevolve 2012; Byrne 12.03.2014). Toinen merkittävä erityispiirre on pysyvyys: päivitykset voivat olla näkyvillä vielä vuosienkin päästä, ja kuka tahansa voi tallentaa tai arkistoida niitä. Siinä missä kasvokkaisen vuorovaikutustilanteen aikana tuotetut esitykset jäävät lähinnä yleisön ja esiintyjän muistin varaan, on internetiin julkaistu luonteeltaan huomattavasti raskauttavampaa todistusaineistoa tapahtuneesta ja tässä tapauksessa myös jatkuvasta esityksestä.

Perinteisessä esiintyjän ja yleisön, kuin myös vahdin ja vahdittavan asetelmassa tarkkailijan ja tarkkailtavan roolit ovat selvät. Siirryttäessä sosiaaliseen mediaan näiden väliset suhteet kuitenkin hälventyvät ja monimutkaistuvat. Kuka tahansa voi tarkkailla ketä tahansa, milloin tahansa. Vaikkei tämä muutos olekaan selvästi havaittavissa, on sillä vaikutus toimintaamme, tiedostimmepä sen tai emme.

2.3.1 Panopticon

Tarkkailun ja seurannan diskurssissa nousevat usein esille Foucault'n ajatukset Panopticonista valvonnan epitomina. Panopticon on Jeremy Benthamin suunnittelema kehän muotoinen rakennelma, jonka keskellä sijaitsee vartiotorni. Kehällä sijaitsevat sellit on asetettu niin, että niihin on tornista estymätön näköyhteys, mutta itse selleistä ei näe onko tornissa vartijaa. Tämä synnyttää *jatkuvan tarkkailun tilan*; sellissä oleva ei voi koskaan varmasti tietää tarkkaillaanko häntä, joten hän alkaa käyttäytyä niin kuin häntä tarkkailtaisiin koko ajan, tapahtuipa näin todellisuudessa tai ei. Näin valvonta on ulkoistettu tarkkailun objektille itselleen ja paradoksaalisesti hänestä tulee myös sen subjekti. (Foucault 1995, 200-203.)

Tarkkailu ei siis olekaan enää yksiulotteista, vaan sen valtarakenteet muuttuvat aiemmin valtaa käsitelleessä luvussa kuvatulla tavalla. Tarkkailijaa ei enää ole mahdollista eristää

itsestään ulkopuoliseksi toimijaksi, vaan se on sekä kasvottomana ja tunnistamattomana tarkkailun kohteen ulkopuolella että kohteessa itsessään. Kun tarkkailu tällä lailla kapsuloi yksilön, on siltä paitsi mahdoton piiloutua, myös hyvin vaikeaa kapinoida sitä vastaan.

Siinä missä alkuperäinen Panopticon on fyysinen, aikaan ja paikkaan sidottu rakennelma, voidaan internet nähdä näistä rajoitteista vapautuneena, hajautuneena ja lähes kaikkialle ulottuvana tarkkailun työkaluna. Astuttaessa sosiaaliseen mediaan asetetaan tämän tarkkailukoneiston keskiöön ja yksilö tekee itsensä sekä näkyväksi että tarkkailun vallalle alisteiseksi.

2.3.2 Synopticon

Thomas Mathiesen jatkaa Foucault'n ajatuksia panopticonista esittämällä tälle vastaparin, synopticonin. Siinä missä panopticonissa on pohjimmiltaan kyse harvasta tarkkailemassa montaa, tarkkailee synopticonissa moni harvaa (Mathiesen 1995, 218-219). Tässä mielessä synopticon voidaan nähdä paitsi panopticonin vastakohtana, myös tarkkailun kolikon kääntöpuolena. Poliitikot ja viihdealojen kuuluisuudet lehdistä ja televisiossa, näyttelijät teatterin lavalla, paavi Pietarinkirkon parvekkeella: heidän kaikkien voidaan ajatella asettuneen synopticoniin, kasvottomien massojen tarkkailevien ja valvovien silmien alle. Jos panopticon on vankila, on synopticon esiintymislava.

Koska tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuttu niin yksilön kokemuksista ja käytöksestä muiden tarkkailun alaisena kuin myös muiden tarkkailijana, ovat pan ja synopticonin käsitteet molemmat hyödyllisiä. Periaatteessa pan- ja synopticon voidaan nähdä lähes samana käsitteenä, tai kuten aiemmin todettu, saman kolikon kääntöpuolina. Koska käsitteet ovat muodostuneet toisistaan erillään ja koska synopticonin käsite on suoraan johdettu panopticonista ja koska niiltä puuttuu absoluuttinen määritelmä, on molemmat haluttu ottaa tässä tarkasteluun. On kuitenkin tarpeen johtaa näistä kahdesta kolmas, molemmat näkökannat huomioiva käsite.

2.3.3 Ambiopticon

Todellisuudessa yksilöä ei voida nähdä sosiaalisen median kentällä yksiselitteisesti vain joko pan- tai synopticoniin asettuneena. Kyse on ennemmin superpositiosta: hän on jatkuvasti sekä tarkkailijana panopticonin vartiotornissa että esiintyjänä ja tarkkailtavana synopticonin näyttämöllä. Hän yhtä aikaa sekä esiintyy ja alistuu yleisön valvovien silmien alle, että tarkkailee näkymättömistä toisia, mahdollisesti myös oman yleisön jäsenten toisaalla esittämiä näytöksiä ja roolisuorituksia.

Tästä superpositiosta käytetään tässä tutkimuksessa nimitystä *ambiopticon*. Termi muodostuu latinan sanasta *ambi-*, joka tarkoittaa molempaa tai kumpaakin puolta, ja kreikan sanasta *opticon*, joka tarkoittaa tarkkailua. Tällä on haluttu tehdä ero omniopticoniin, jolla yleensä kuvataan kaikkien kaikkiin kohdistuvaa tarkkailua, koska se on terminä liian epätasällinen kuvaamaan nimenomaan yksilön kannalta hänen asemaansa tarkkailun ja valtasuhteiden verkostossa.

2.4 Sisäinen ja ulkoinen motivaatio

Motivaatio on toimintamme inertia: se saa meidät jatkamaan itsemme tai jonkun muun asettamien päämäärien tavoittelua. Motivaation lähteen voikin jakaa joko sisäiseen tai ulkoiseen: jos koemme toimintamme itseisarvon aidosti itsellemme arvokkaaksi ja antoisaksi, on kyse sisäisestä motivaatiosta; jos taas tekojamme ohjaavat ulkopuolelta tulevat toiveet, vaatimukset, odotukset tai toiminnalla saavutetut päämäärät, on kyseessä ulkoinen motivaatio.

Ulkaisen motivaation voi edelleen jakaa neljään osaan riippuen siitä, kuinka koemme ja sisäistämme nämä ulkopuolelta tulevat ärsykkeet ja minkä asteisesta suhteellisesta autonomiasta on kyse. Ulkopuolisessa säätelyssä (external regulation) motiivina toimintaan on toiminnasta luvattu palkkio, tottelemattomuudesta seuraava rangaistus tai toisen tahtoon alistuminen. Sisäistämisessä (introjection) motivoiva tekijä on hyväksytyksi tuleminen. Toimintaa ajaa lähinnä omanarvontunteen parantaminen tai säilyttäminen. Ulkopuoliseen säätelyyn verrattuna sisäistämisessä ei olla enää täysin ulkopuolisen tahdon alaisena, vaikkakin se on edelleen määrittelevä piirre. Tunnistamisessa (identification) yksilö tiedostaa ja hyväksyy toiminnan arvon. Yhdentyminen (integration) vastaa pitkälti sisäistä motivaatiota: motiivit on sisäistetty ja yhdenmukaistettu omiin arvoihin ja tavoitteisiin, toiminta on autonomista eikä se ole ristiriidassa yksilön tahdon kanssa. Erona sisäiseen motivaatioon on, että vaikka motivaatio tuleekin täysin yksilöstä itsestään, ajaa toimintaa sen oletettu lopputulos, ei toiminta itsessään. Voidaankin todeta, että liikuttaessa ulkopuolisesta säätelystä kohti yhdentymistä kasvaa toiminnan sisäinen säätely. (Ryan & Deci 2000, 60-62.)

Liikkuvuus motivaatiotyyppien välillä on mahdollista molempiin suuntiin: aluksi palkkion takia toiminut voi ajan kuluessa huomata toiminnan arvon ja alkaa näin sisäistää sitä. Toisaalta aiemmin itsessään arvokas toiminta voi muuttua liian vahvan ulkopuolisen vaikuttajan takia ulkopuolelta säädellyksi ja menettää mielekkyyttään. Monesti muutos tapahtuu ulkoisesta sisäiseen säätelyyn ajan saatossa, vaikkakin tärkein tekijä näyttää

olevan autonomian määrä: mitä suurempi, sitä sisäistetympi säätely (Ryan & Deci 2000, 63).

Tämän tutkimuksen yhteydessä on kiinnostuttu niistä motivaattoreista, mitkä ajavat ihmisiä sosiaaliseen mediaan tai pitävät heidät sieltä poissa, toimimaan siellä niin kuin he toimivat ja esittämään niitä rooleja mitä esittävät.

2.5 Sosiaalinen media identiteetin testialustana

Madison Ganda (2014, 15-16) tutkii opinnäytetyössään sosiaalisen median roolia identiteetin muodostamisessa ja itsensä ymmärtämisessä; hypoteesina hän esittää, että sosiaalisen median käyttäjät sisäistävät esityksensä saaman positiivisen palautteen mukaan piirteitä 'oikeaan' identiteettiinsä. Tutkimuksessaan hän esittää, Katie Davisin julkaisuun viitaten, että sosiaaliset mediat tarjoavat yksilölle mahdollisuuden testata, kuinka yleisö reagoi tiettyyn rooliin ja tämän mukaan implementoida roolin tai osia siitä 'offline'-identiteettiinsä. Syitä tähän voivat olla esimerkiksi heikko itseluottamus tai arkaluonteiset henkilökohtaiset asiat. (Davis 2012, teoksessa Ganda 2014, 15-16)

Vaikkakaan Gandan tutkimus ei kyennyt todistamaan hypoteesia oikeaksi, osoitti se korrelaation iän ja koetun reflektoinnin välillä: y-sukupolveen kuuluvat heijastivat tilastollisesti merkitsevästi sosiaalisen median persoonaansa oikean maailman persoonaansa (Ganda 2014, 28, 32-33). Tämä koettiin riittäväksi perusteeksi ottaa sosiaalisessa mediassa tapahtuva roolin testaus osaksi tämän tutkimuksen teoriaa.

2.6 Sosiaalisen median alustat

Sosiaalisen median kenttä jakautuu useisiin alustoihin, joiden käyttötavat vaihtelevat niiden teknisten ominaisuuksien ja käyttäjäkunnan muodostamien konventioiden mukaan. Alla on lyhyesti esitelty tätä tutkimusta varten haastateltujen henkilöiden käyttämät sosiaaliset mediat erityispiirteittäin.

Facebook – Maailman suurin sosiaalisen median palvelu. Käyttäjät voivat lisätä toisia ystävikseen, liittyä erilaisiin ryhmiin, lähettää toisilleen yksityisviestejä sekä julkaista tekstiä, linkkejä, kuvia ja videoita. Uutisvirrassa näkyy käyttäjälle ystävien päivitysten lisäksi heidän toisten päivityksiin jättämänsä tykkäykset ja kommentit. Omien päivitysten näkyvyyttä voi rajata tarkkaan ryhmä- ja henkilökohtaisesti. Yleinen konventio on esiintyä omalla nimellä ja kuvalla.

Twitter – Mikrobloggauspalvelu. Kuten Facebookissa, voidaan Twitterissä jakaa tekstiä, kuvia, videoita ja linkkejä. Päivitysten enimmäismerkkimäärä on rajattu 140:aan, mikä kannustaa ytimekkääseen viestintään. Profiili on joko täysin julkinen tai yksityinen niin, että käyttäjän tulee hyväksyä jokainen seuraaja erikseen. Niin omalla nimellä kuin nimimerkilläkin esiintyminen on yleistä. Yleisimmät käyttötavat vaihtelevat henkilökohtaisista päivityksistä aktivismiin, huumoriin tai muuhun hauskaksi tarkoitettuun sisältöön ja tiedon nopeaan levittämiseen. Yksityishenkilöiden lisäksi käyttäjinä paljon yrityksiä, yhdistyksiä, viranomaisia ja julkisuuden henkilöitä.

Instagram – Facebookin omistama, kuvien ja videoiden päivitykseen tarkoitettu palvelu. Kuten Twitterissä, profiili on joko täysin julkinen tai vain hyväksytyille seuraajille rajattu. Yleisiä käyttötapoja ovat muun muassa jokapäiväisestä elämästä kuvien avulla kertominen, itsensä tai jonkun tuotteen markkinointi, kuvamuotoinen portfolio tai johonkin tiettyyn aihealueeseen keskittynyt kuvagalleria. Kuten Twitteriä, myös Instagramia käyttävät monet julkisuuden henkilöt.

Snapchat – Henkilökohtaisten kuvien ja lyhyiden videoiden jakamiseen keskittynyt palvelu, jonka erikoispiirteenä on sisällön katoaminen 24 tunnin kuluttua päivityksestä. Myös päivitysten uudelleenkatselua on rajoitettu. Tämä mahdollistaa Snapchatin päivitysten sisältöön käytetyn harkinnan määrän olevan huomattavasti muita sosiaalisia medioita alhaisempi. Tyypillisesti päivitykset ovat lokikirja-tyyppisiä kertomuksia oman elämän tapahtumista ja ajatuksista.

Reddit – Informaation jakamiseen keskittynyt sosiaalinen verkkosivusto. Rekisteröityminen vaaditaan, mutta mitään tunnistetietoja käyttäjänimen lisäksi ei. Käytännössä Redditiä on mahdollista käyttää täysin anonyymisti, tehden jokaista kommenttia varten uuden käyttäjäprofiilin. Päivitykset ovat joko pelkkää tekstiä tai linkkejä toisille sivustoille. Eri aihealueet ovat jakautuneet subredditeihin, joita käyttäjät voivat luoda. Muita sosiaalisia medioita huomattavasti epäpersoonallisempi, käyttö on keskittynyt aihepiirien ympärille ja on joko sisällön jakamista tai neuvojen kysymistä ja niihin vastaamista.

Yllä olevissa sosiaalisissa medioissa on Snapchatia ja Redditiä lukuun ottamatta tykkäys-toiminto, jolla käyttäjä voi sanattomasti osoittaa tukensa tai hyväksyntänsä päivitystä kohtaan.

3 Presentaatio ja itsesäätely

Tavoitteena on aiemmin esitettyjen teorioiden valossa löytää aineistosta sosiaalisessa mediassa tapahtuvan itsensä presentaation ja itsesäätelyn muotoja sekä eroavaisuuksia kasvokkaiseen vuorovaikutukseen nähden sekä tehdä näkyväksi vallitsevia lainalaisuuksia ja vuorovaikutussuhteiden valtarakenteita.

3.1 Käytetyt metodit

Haastateltaviksi valikoitui neljä keskenään sosiaalisen median käyttötavoiltaan eroavaa yksilöä. Tällainen valikointi oli mahdollista, koska haastateltavat tunnettiin entuudestaan ja näin ollen oli pystytty muodostamaan yleiskuva heidän sosiaalisen median käytöstään. Haastattelut sijoituivat kestoiltaan 90 ja 140 minuutin välimaastoon, pois lukien valmistelut ja haastattelusta haastateltavalle mahdollisesti syntyneiden kysymysten ja ajatusten yhdessä pohtiminen. Haastattelut suoritettiin haastateltavien kotona, jonka takia haastattelutilan erottamiseksi arkiympäristöstä nähtiin tarpeelliseksi käyttää sekä haastattelijan että haastateltavan yhdessä häiritsemättömäksi ja rentouttavaksi todettua taustamusiikkia. Haastateltaville sallittiin myös mahdollisuus nauttia teetä, kahvia tai yksi annos alkoholia mahdollisen jännityneisyyden purkamiseksi.

Haastattelut dokumentoitiin tietokoneelle jatkuvasti keskustelusta muistiinpanoja tehden. Äänitallioimista harkittiin, mutta tutkimuksen tiukan aikataulun, tallenteen litteroinnin hitauden ja äänittämiseen tottumattomille haastateltaville sekä haastattelijalle sen aiheuttaman vaivaantuneisuuden vuoksi päädyttiin tekstimuistiinpanoihin.

Haastatteluiden tuloksia avataan diskurssianalyysin kautta: haastateltujen kertomuksia on tulkittu sanavalintojen, äänensävyjen ja eleiden kautta ja niistä on eritelty ja nostettu esiin kokonaisuuksia, jotka liittyvät olennaisesti tutkimuksen aiheeseen. Haastattelut sijoituivat tyypiltään keskusteluhaastattelun ja teemahaastattelun välimaastoon. Tämä siksi, ettei liian tarkkaan rajatulla aiheella ja kysymyksillä haluttu rajoittaa aiheesta esiin nousevia ajatuksia, kokemuksia ja tuntemuksia. Tämä näkyy aineistossa niin hyvässä kuin pahassa; esiin nousi paljon asioita joita tuskin oltaisi tarkemmalla rajauksella saavutettu, mutta toisaalta yksittäiset haastattelut eroavat toisistaan siinä määrin, ettei niistä saatu aineisto ole koherenttia keskenään: tämä vaikeutti selkeää kategorista jaottelua aiheiden kesken. Kuitenkin, koska tutkimuksessa on haluttu välttää liian tarkkaa rajausta ja sen sijaan pyritty saamaan aiheeseen yleinen, laajempi näkökulma, ei tämä ole tulosten kannalta kovinkaan relevanttia.

3.2 Haastattelun kulku

Alunperin testaukseen tarkoitettu ensimmäinen haastattelu osoittautui rakenteeltaan ja sisällöltään kelpolliseksi ja otettiin osaksi analyysia. Tämän haastattelun aikana testattiin ennalta laadittuja kysymyksiä, joista kuitenkin luovuttiin jo saman haastattelun aikana ja niitä käytettiin tulevilla haastatteluilla vain tukena, ei läpikäytävänä listana.

Haastatteluista kolme jakautui orgaanisesti kahteen osaan. Ensimmäisessä käytiin läpi haastateltavan käyttämiä sosiaalisen median alustoja ja pyydettiin kuvaamaan niiden käyttötapoja, esimerkiksi kommentointi- ja tykkäystottumuksia, käyttötiheyttä- ja tarkoitusta, millä perusteella hyväksyy ystäväksi (facebookissa) tai onko profiilin näkyvyys jollain tapaa rajattu, keitä seuraa, millaisia päivityksiä tekee ja kuinka usein ja mistä syystä on sosiaalisessa mediassa. Toisessa osassa käsiteltiin haastateltavan syitä ja motiiveja toimia näillä alustoilla, kuinka hyvin he kokevat sosiaalisessa mediassa esiintyvän persoonansa vastaavan oikeassa maailmassa olevaa ja millaisia eroja näiden kahden välillä koettiin olevan, millainen kuva itsestä tahdottiin antaa, miten sosiaalisessa mediassa saatu huomio tai siitä vaille jääminen koettiin, ymmärrettiinkö tuotetun sisällön julkisuus ja millä tavoin tämä vaikutti julkaisuihin sekä vaikuttiko sosiaalinen media käytökseen oikeassa elämässä.

Neljäs haastattelu oli muihin kolmeen nähden poikkeuksellinen siinä, ettei haastateltavalla ollut lainkaan omakohtaista kokemusta sosiaalisista medioista pois lukien uutisten kommenttiosiot, jotka sosiaalisena median *per se* eivät missään haastattelussa osoittautuneet kovinkaan merkityksellisiksi. Haastateltavan valinta oli tietoinen ratkaisu, koska tutkimukseen haluttiin saada mukaan myös niin sanotusti ulkopuolisen näkökulma. Haastattelussa keskityttiin pitkälti samoihin asioihin kuin muissakin, poikkeuksena käytettyjen sosiaalisen median alustojen käyttötavat. Näitäkin tosin lähestyttiin hypoteettisesti: kuinka henkilö uskoisi sosiaalisessa mediassa toimivansa. Pääpaino oli sosiaaliseen mediaan kuulumattomuuden syissä ja herättämissä huomioissa, havainnoissa ja tuntemuksissa sekä vaikutuksessa minäkuvaan, mahdollisissa tulevaisuudessa sosiaaliseen mediaan liittymään ajavissa syissä sekä kuulumisen hyvissä ja huonoissa puolissa.

Kuten Goffmankin huomauttaa, lienee aiheellista muistuttaa mahdollisuudesta, että henkilökohtaiset siteet ovat haastateltavien osalta jossain määrin voineet vaikuttaa vastausten laatuun (Goffman 1956, 69).

3.3 Aineiston käsittely

Tässä kappaleessa on jokaisesta haastattelusta nostettu esiin teorian kannalta mielenkiintoisimmat seikat. Kaikki neljä haastateltavaa ovat etniseltä taustaltaan suomalaisia ja haastatteluhetkellä 25-26-vuotiaita y-sukupolven edustajia.

Haastateltavista kaksi ovat naisia ja kaksi miehiä. Haastateltavat on koodattu iän ja sukupuolen mukaan muotoon M25, N25, M26 ja N26.

Haastateltavista jokainen tahtoi pysyä totuuden mukaisena itsensä esittämisessä: oma persoona sosiaalisessa mediassa tahdottiin säilyttää. Aineiston pohjalta on ilmeistä, että sosiaalisessa mediassa yksilö roolittaa itsensä tarkasti, mahdollisesti myös paljon tietoisemmin ja selvemmin kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Roolin rakentamiseen voidaan käyttää suurtakin harkintaa, kuten ilmenee esimerkiksi N25:n haastattelusta.

3.3.1 N25

Etenkin instagramiin päivittäessä N25 harkitsee hyvin tarkkaan millaista sisältöä hän haluaa julkaista, kuvat ovat tarkkaan harkittuja ja aihealue tiukasti rajattu: pelkästään kasvo-, asu- ja kynsikuvia. Rooli on hioutunut ajan saatossa ja seuraajamäärien kasvaessa. Alussa N25 saattoi päivittää kuvia arkipäiväisimmistä ja henkilökohtaisemmista asioista; tilannekuva päivän tapahtumista, yhteiskuvia illanvietosta ystävien kanssa tai kuvia lounaasta tai päivällisestä. N25 kertoo sittemmin poistaneensa vanhoja päivityksiä, jotka eivät olleet linjassa nykyisen halutun, julkisen minäkuvan kanssa. Hän kertoo tarkkailevansa kuvien saamia tykkäysten määriä sekä kommentteja hyvin tarkasti, huomioiden muun muassa kuvan päivitysajankohdan ja kahden peräkkäisen päivityksen tyyppin sekä päivitysintervallin ja analysoi näiden perusteella, mikä kuvassa ja sen päivittämisessä oli onnistunutta tai epäonnistunutta. Näin hänen oli mahdollista tulevaisuudessa välttää päivittämisestä sellaisia kuvia, jotka eivät vastaa laadultaan oletettuja yleisön mieltymyksiä ja pitää esitetty rooli mielenkiintoisena, hiottuna ja *hyväksyttynä*.

Eräänlainen kasvu- tai muutostarina tapahtui myös N25:n pitämän blogin kanssa. Hän kertoi aluksi kirjoittaneensa päiväkirjatyypisesti, kertoen arkipäiväisistä tekemisistään, ystävien kanssa vietetystä ajasta, käydyistä tapahtumista, ajatuksistaan ja ostoksistaan vapaamuotoisesti, antamatta kummempaa painoarvoa yleisölle. Blogin suosion kasvaessa ja alkaessaan saada blogista palautetta seuraajien kommenttien muodossa, alkoi hän yhä enemmän harkita päivityksen sisältöä ja muotoa: ajan kanssa henkilökohtaisemmat asiat karsiutuivat blogista pois ja sisältö rajautui tyyliä ja ulkomaan

matkoja käsitteleviin päivityksiin. N25 koki blogin päivittämisen loppua kohden raskaaksi: aiemman palautteen takia hän koki kommentteihin vastaamisen velvollisuudekseen, mikä lisäsi entisestään paineita. Päivitykset vaativat yhä enemmän suunnittelua ja aikaa; kasvaneen ulkomaisen yleisön vuoksi hän alkoi kirjoittamaan suomen lisäksi myös englanniksi. Päivitettyjen kuvien hän halusi olevan ammattimaisempia ja tämä panostus lisäsi työmäärää entisestään. Päivityshalu väheni sitä mukaa mitä suurempia laatuvaatimuksia hän blogilleen asetti: blogin pitäminen alkoi tuntua liian ammattimaiselta. Vaikkei blogia ole virallisesti suljettu, on N25:n päivittäminen ainakin toistaiseksi siirtynyt kokonaan muihin sosiaalisiin medioihin.

Kuten Instagramin, myös blogin suhteen kävi niin, että oletetut yleisön asettamat toiveet hioivat ja karsivat esitystä.

N25:n kohdalla ilmeni selkeä ristiriita esitetyn roolin motiiveissa; yhtäältä hän toivoi ja myös koki esiintyvänsä kaikissa sosiaalisissa medioissa rehellisenä, vaikkakin jalostettuna kuvana oikeasta itsestään. Toisaalta edellä mainittu hyväksynnän kaipuu sai hänet rajoittamaan, tai ehkä pikemminkin yksinkertaistamaan suurissakin määrin esitystään. Hän myös pohti seuraamiensa profiilien vaikutusta omaan esiintymiseensä ja päätyi siihen tulokseen, että myös ne osaltaan vaikuttivat niin sanotun korkean laadun tavoitteluun. N25 ei kertomansa mukaan tarkkaillut eikä välittänyt siitä ketkä häntä seurasivat, mutta antoi seuraajilleen paljon valtaa mitä itsensä validointiin tulee.

Oli kiehtovaa huomata, kuinka N25 kvantifioi ja analysoi päivitystensä suosiota. N25:lle oli tärkeää olla tunnettu; lisäksi hän tahtoi ihmisten löytävän hänet juuri hänen itsensä takia ja tulla seuratuksi kokonaisuutena eikä niinkään jonkin yksittäisen piirteen vuoksi, eikä tämän takia mielellään tuonut itseään esille esimerkiksi mielenkiinnon kohteiden ympärille muodostuneissa yhteisöissä tai käyttämällä niin sanottuja turhia aihetunnisteita.

N25 pyrki tuomaan sosiaalisessa mediassa itsestään näkyville hiotun ihanneversion. Etenkin Instagram oli ikään kuin peili, joka näytti hänet aina parhaimmillaan.

3.3.2 M26

M26:n suhde sosiaaliseen mediaan osoittautui utilitaristiseksi. Hän koki, että sosiaalinen media on ennen kaikkea työkalu yhteydenpitoon tuntemiensa ihmisten kanssa sekä mielenkiintoisen tai hyödyllisen informaation jakamiseen ja löytämiseen.

Parhaimmillaan M26:n suhtautumista sosiaaliseen mediaan voi kuvailla Positiivisena Synopticonismina. Tässä yhteydessä tällä tarkoitetaan yksinkertaisesti yksilön seuraamisesta seuraavia myönteisiä asioita. Esimerkiksi Redditiä hän kertoi käyttävänsä puhtaasti teknisissä asioissa avun etsimiseen sekä sen tarjoamiseen. Palvelussa yleisö ja esiintyjät ovat ennalta määrittelemättömiä, joskin aihealueiden ympärille saattaa muodostua aktiivisia jäseniä, ja joista jotkut voivat tehdä valinnan roolinsa vakiinnuttamiseen.

M26 tahtoi pitää henkilökohtaiset asiat ja tietynlaiseksi profiloitumisen täysin erillään käydyistä keskusteluista. Hän koki, että palvelun tarjoama kasvottomuus ja anonymiteetin mahdollisuus palveli hyvin keskustelun aiheessa pysymistä sekä auttamiseen keskittymistä. Toisena esimerkkinä määrittelemättömän ja kasvottoman yleisön tarkkailun tuomista hyvistä puolista nousi esiin Facebookin tuoma mahdollisuus jakaa ja pyytää apua, olipa kyse tavaroiden jakamisesta tai vaikkapa muuttoavusta. Toisin kuin suoraan joltakulta apua pyydettyä, Facebookissa on mahdollista tavoittaa ja löytää sellaisia avun lähteitä joiden olemassaolosta ei välttämättä edes tiennyt.

Muutenkin M26 käytti sosiaalista mediaa pääasiassa viestintään, informaation jakamiseen ja löytämiseen sekä toisten kuulumisten seuraamiseen. Facebookia hän käytti lähes nimenomaan sen pikaviestinominaisuuksien takia, joskin hän päivitti sinne myös sellaiset isot elämänmuutokset joiden näki olevan hyvä jakaa tuttavapiirilleen: esimerkiksi uusi työ, koulusta valmistuminen, kihlajaiset.

Twitterin hän koki pääasiallisena julkaisualustanaan, sinne hän päivitti keskimäärin muutaman kerran viikossa; sisältö oli pääasiallisesti huvittavia tai mielenkiintoisia huomioita arjesta tai pohdintaa ja ajatuksia, joskus kuvien kera. Instagramin käyttöön hän kuvaili sanoilla ”Twitter kuvakirjan muodossa”. Kummankaan päivitysten valmisteluun hän ei juurikaan kokenut käyttävänsä aikaa, vaan ne syntyivät hetkestä.

Tykkäysten tai kommenttien määrällä ei ollut M26:lle merkitystä: hän ei pitänyt niitä luotettavina mittareina päivittämänsä sisällön laadusta tai hyödyllisyydestä, vaan luotti omaan arvostelukykyynsä. Kaikista haastateltavista M26 oli selkeästi vähiten huolissaan yleisönsä reaktioista, eikä kokenut sen määrittelevän hänen päivittyksiään tai itseään.

3.3.3 N26

Haastateltavista N26 oli ollut sosiaalisessa mediassa selkeästi vähiten aikaa. Hänen kohdallaan mielenkiintoisimmaksi teemaksi nousi sosiaalisen median käyttö henkilökohtaisen kasvun alustana. Kertomansa mukaan sosiaalisissa tilanteissa ujona ja

pidättäytyväisenä hän koki etenkin facebookissa olevan helpompaa kokeilla tuoda itsestään esille puolia, joiden uskoi olevan joko yleisesti hänestä saadun kuvan vastaisia tai muuten poikkeavia. Hän oli myös hiljalleen alkanut heijastaa näitä onnistuneesti testattuja piirteitä oikean maailman vuorovaikutustilanteisiin ja aikoi jatkossakin toimia näin.

Toinen esille noussut teema oli yksinäisyys. N26 muun muassa arvioi, että mikäli esimerkiksi jokin hänen päivityksensä saisi vähän tai ei lainkaan tykkäyksiä, koki yleisö hänet yksinäiseksi ja/tai oudoksi. Tämä oli yksi päätekijöistä päivityksen sisältöä ja muotoa mietittäessä. Toisaalta hän kertoi, että tykkäys tai kommentti läheiseltä ystävältä riitti validoimaan päivityksen merkityksellisyyden ja koettiin arvokkaampana kuin vähemmän läheiseltä tai tuntemattomalta saatu tykkäys; hän myös kertoi, että mikäli itse päivitykseen sisältyi joku läheinen ihminen, ei tällaista validoinnin tarvetta ollut, sillä hän koki että toisen ihmisen läsnäolo päivityksessä todisti jo itsessään yksinäisyyttä vastaan. Muutenkin N26 koki usein ei-läheisten ja tuntemattomien tykkäykset ja kommentit ”sääliksi”: niitä ei koettu läheskään samalla lailla positiivisiksi kuin läheisiltä tulleet.

3.3.4 M25

M25 oli haastateltavista ainut, jolla ei ollut profiilia missään sosiaalisessa mediassa. Hän kertoi, että yksi syy poisjättäytymiseen oli, ettei hän nähnyt tarpeeksi positiivisia puolia liittymiseen. Hän muun muassa koki, että mikäli hän sosiaaliseen mediaan liittyisi, tarvitsisi hänen uhrata yksityisyytensä: tiedosti selkeästi, että internettiin päivitetty on aina jossain määrin julkista tietoa, vaikka profiiliensa näkyvyyttä voisikin rajata. Hän ei esimerkiksi pitänyt ajatuksesta, että palvelut keräisivät ja käyttivät hänen tietojaan muun muassa markkinointiin; hän koki täsmennetyt mainonnan paitsi yksityisyyttä loukkaavana, myös epämiellyttävänä johdatteluna.

Toisena syynä liittymättömyyteen oli pelko minäkuvan muuttumisesta: M25 pohti, että mikäli hän ei sosiaalisessa mediassa saisi odottamaansa tai olettamaansa huomiota esityksilleen olisi pettymys niin suuri, että se voisi vaikuttaa negatiivisesti käsitykseen itsestä. M25:n kohdalla ilmeni muutenkin runsaasti ajatuksia sosiaalisesta mediasta erittäin minä-keskeisenä: hän oli haastateltavista ainoa, joka oli valmis tekemään asioita vain sen takia, että voisi päivittää niistä myöhemmin sosiaaliseen mediaan; hän kertoi ettei ollut niinkään kiinnostunut seuraamaan muita, vaan keskittyisi lähinnä päivittämään itsestään; ajatteli, että sosiaalinen media oli erinomainen paikka oman suosionsa mittaamiseen. Juuri nämä asenteet ja käsitykset näyttäisivät muodostaneen M25:lle

suuren kynnyksen sosiaaliseen mediaan liittymiselle: arvioitavaksi joutumisen paine on liikaa.

Toisaalta taas myös suurin syy liittyä sosiaaliseen mediaan oli juuri tuo pelätty itsensä validointi: M25:tä houkutteli jossain määrin tietää, oliko käsitys itsestä yhtenevä muiden kanssa. Hän myös uskoi, että positiivinen palaute herättäisi suurempaa kiinnostusta sosiaalista mediaa ja siellä toimimista kohtaan ja voisi johtaa aktivoitumiseen myös oikeassa elämässä: motivoisi tekemään kiinnostaviksi koettuja asioita, joista päivittää. Todennäköisimpänä liittymiseen johtavana tekijänä hän näki kuitenkin ulkopuolisen motivaattorin, esimerkiksi työnantajan vaatimuksen.

On mielenkiintoista, ettei M25 nähnyt sosiaalisen median yhteydenpidon ylläpitämiseen tarjoamia työkaluja merkittävinä tai hyödyllisinä itselleen. Hän kuitenkin tiedosti, että monet vuosien varrella tulleet ja menneet tuttavuudet olisivat luultavasti pysyneet, mikäli hän olisi (ollut) sosiaalisessa mediassa ja tätä kautta pitäisi heihin yhteyttä.

Yhteydenpidon positiivisia puolia merkittävämpänä koettiin sen mahdollisesti tuomat negatiiviset puolet: mahdolliset konfliktitilanteet kuten naispuolisista ystävistä aiheutuva mustasukkaisuus parisuhteessa.

3.4 Havainnot

Syyt liittyä sosiaaliseen mediaan olivat jokaisella pohjimmiltaan ulkoisesti motivoituneita, lukuun ottamatta M26:n kohdalla kahta alustaa, joihin hän oli ajautunut silkasta uteliaisuudesta. Tovereiden painostus ja tästä johdannaisena ulosjäämisen pelko olivat yleisimmät syyt. Myös itsensä esille tuominen ja hyväksynnän haku, jotka nekin ovat pohjimmiltaan ulkoisen tekijän ajamia motiiveja, nousivat esiin.

Erilaisia sosiaalisen median alustoja käytettiin eri tarkoituksiin. Tämä redundantilta kuulostava lause pitää kuitenkin sisällään jotain hyvin mielenkiintoista: henkilö ilmensi itsestään tiettyjä aspekteja tietyissä sosiaalisissa medioissa. Facebook osoittautui käytöltään pidättäytyväiseksi ja formaaliksi Twitterin ollessa alusta kasuaalimmalle ilmaisulle. Instagram oli kaikilla enemmän tai vähemmän kuvakirjamainen vilkaisu yksittäisiin ja usein toisistaan irrallisiin tapahtumiin, joskin käyttäjästä riippuen sisällön teema vaihteli tarkkaan rajatusta melko kokonaisvaltaiseen kuvaan omasta elämästä. Snapchat oli kaikkein vapautunein ja se oli myös selvästi suosituin alusta videoiden päivittämiseksi, päivitykset syntyivät hetkestä eikä esityksen hiontaan nähty juuri lainkaan vaivaa. N25 ja M26 tiivistivät ilmaisullaan ”Twitter on Facebookille mitä Snapchat Instagramille” hyvin näiden alustojen hierarkiaa rooli-ilmaisun harkinnan tason suhteen.

Jokaisella haastateltavista nousi esiin häpeän teema: pelättiin, että päivitykset voisivat johtaa kasvojen menettämiseen tai yleisön tuomitsemaksi tulemiseen. Tämä esiintyi selvästi motivaattorina päivitysten tarkkaan miettimiseen ja aiheiden rajaamiseen. Syyksi häpeällisten tai liian henkilökohtaisten aiheiden esille tuomattomuuteen M26 kertoi vuorovaikutuksen kontrolloimattomuuden: ei voida tietää, kuka päivityksen näkee eikä ole takeita eikä edes realistista odottaa, että kaikki päivityksen nähneet osallistuvat keskusteluun. Tämä voi johtaa väärinkäsityksiin ja tuomituksi tulemiseen ilman, että esiintyjällä koskaan on edes mahdollista puolustaa, selventää tai tarkentaa esitystään. Yhtä lailla M25:n tapauksessa pelko tylsäksi tai mitättömäksi leimaantumisesta liittyi vahvasti itsensä häpeämiseen. N26:n kohdalla pelko oli oudoksi ja yksinäiseksi leimaantumisesta.

Negatiivisille päivityksille ei kukaan nähnyt sosiaalisessa mediassa sijaa: kaikki haastateltavat olivat samaa mieltä siitä, etteivät he tahtoneet päivittää negatiivisista asioista, eivätkä sellaisia päivityksiä myöskään lukea. Mielenkiintoisesti esimerkkinä jokaisella haastateltavalla nousi esiin tahallisen provosoivat tai riitelyksi kärjistyneet poliittiset keskustelut: sellaisiin ei haluttu ottaa osaa ja niiden näkyvyys ja käsittely sosiaalisessa mediassa koettiin rasittavaksi, turhaksi ja ilmapiiriä pilaavaksi. Ihmiset, jotka toistuvasti ja pääosin päivittivät negatiivisesti tulivat todennäköisesti seuratuista poistetuiksi, piilotetuiksi tai sivuutetuiksi.

Paradoksaalisesti haastateltavat olivat yhtä aikaa melko välinpitämättömiä siitä, kuka heidän päivityksiään näkee tai tulisi näkemään ja toisaalta kuitenkin huolissaan siitä, kuinka heidän yleisönsä heitä päivitystensä perusteella määrittelee. Myöskään ukopuolisilla ei juurikaan koettu olevan valtaa. Jokaisella nousi keskustelussa esiin mahdolliset tulevat työnantajat, mutta kukaan ei kokenut rajoittavansa tai muuttavansa rooliaan tai esitystään heidän vuokseen. Myöskään sitä, että jokainen yleisöön liittyvä on tätä ennen ollut ulkopuolinen ja mahdollisesti seurannut henkilöä jo ennen osaksi yleisöä tulemistaan, ei tiedostettu.

3.5 Johtopäätökset

Aineisto puhuu puolestaan. Sosiaalisen median kentällä tapahtuvat interaktiot, tarkkailu ja näiden muodostamat monimutkaiset valtasuhteet ohjailevat yksilöiden presentaatioita ja näytöksiä. Ambiopticonissa yksilö tarkkailee ja analysoi paitsi muiden esityksiä, myös omaansa. Tämä molemminpuolinen, interaktiivinen ja jatkuva lukuisten esitysten välillä katsojasta esiintyjäksi vuorottelun sykli rakentaa ja ohjaa itsen presentaatiota varmasti ja

huomaamattomasti. Se hämärtää ja ulkoistaa motivaatiomme toimia niin kuin toimimme: itsestä kumpuaviksi oletetut motiivit paljastuvat ulkoisten voimien johdattelemiksi.

Ei kuitenkaan tule hämääntyä luulemaan, että yksilö olisi riistetty kaikesta vallasta ja näin alistunut kokonaisuudessaan vieraan vallan alle. Esitystään ja roolejaan esittämällä ja niitä jalostamalla hän harjoittaa tätä samaa valtaa tarkkailijoihinsa. Yhtä lailla myös toisiin kohdistettu toiminta tai siitä pidättäytyminen manifestoi valtaa: kommentoinnin ja tykkäysten validoiva voima toimii molempiin suuntiin.

Ambiopticonin kaksisuuntaisen tarkkailun valta vuorovaikutukseen on luonteeltaan myös ylläpitävää, jopa kahlitsevaa: halu ja myös koettu pakko pysyä esillä, *ajankohtaisena*, kuin myös ajan tasalla omien tarkkailun kohteiden esityksistä vaativat yksilöitä jatkamaan tätä erityislaatuisen vuorovaikutuksen kehää. Jättäytyminen pelkästään pan- tai synopticoniin tuo omat rangaistuksensa: pelkäsi tarkkailijaksi jättäytyessä yksilön minäkuva lamaantuu ja vuorovaikutus kuolee; pelkkänä esiintyjänä luopuu vallastaan muihin.

Havaittu motivaatiotyyppin ja valtajakauman välinen yhteys on olennainen.

Mitä motivaatioon ja tätä kautta myös valtaan tulee, näyttäisi tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston pohjalta siltä, että sosiaalisessa mediassa esitetyt näytökset ovat pitkälti esiintyjän olettamien yleisön asettamien odotusten ajamia. Kun huomioidaan, että sosiaalisen median näyttämölle astuminen on verrattain vapaaehtoista etenkin verrattaessa keskiverron, funktionaalisen yksilön arkielämässä kohtaamiin pakollisiin, kasvokkaiisiin sosiaalisiin interaktioihin, on mielenkiintoista huomata, kuinka he näin valitessaan luopuvat vallasta määritellä itseään vapaasti ja vapaaehtoisesti alistuvat toisten määrittelyn alaiseksi. Kasvottomalla yleisöllä osoittautui olevan paljon valtaa: se sai yksilöt osoittamaan suurta tarkkaavaisuutta ja huolellisuutta roolejaan ja esityksiään kohtaan sekä epäsuorasti ohjasi ja muokkasi näitä oletettujen toiveidensa ja vaatimustensa avulla.

Syy miksi yksilö asettuu ambiopticoniin ei ole yksiselitteinen. Takana on yhdistelmä sisäisen ja ulkoisen motivaation ajamia haluja, odotuksia ja kuriositeetteja, edessä pelkoja ja epävarmuutta: itsensä löytäminen tai validoiminen, hyväksynnän etsiminen, tietämättömyys ja uteliaisuus esiintyivät kaikki motiiveina.

4 Pohdinta

Haastattelujen perusteella näyttäisi siltä, että kasvottoman ja ajattoman yleisön edessä esiintymisellä on moninaisia vaikutuksia yksilöön. Ensinnäkin oman esityksen kriittinen tarkastelu niin etu- kuin jälkikäteenkin osoittautui todeksi jokaisen haastateltavan kohdalla. Yhtäältä positiivisena puolena haastateltavat sosiaalisen median ambioticoniin asettuessaan jäsensivät ja tutkivat itseään, ja vaikka tämän toiminnan primäärifunktio olikin itsensä roolittaminen sopivaksi näkemällään tavalla, se edesauttoi heitä myös hahmottamaan itseään paremmin. Toisaalta taas ajoittain raskaaksi osoittautunut yleisölle esiintyminen aiheutti pelkoja esimerkiksi riittämättömydestä, kelpaamattomuudesta tai negatiivisella tavalla poikkeavaksi leimautumisesta. Tämän perusteella ambioticonismista vaikuttaisikin olevan sekä hyötyä että haittaa; yksilön kannalta on olennaista, alistuuko hän tämän koneiston ryöpyttäväksi vai valjastaako hän sen omien päämääriensä työkaluksi.

Jokainen haastateltavista ilmaisi haastattelujen seurauksena heidän löytäneen oman toimintansa syistä, seurauksista ja motiiveista itselleen täysin tiedostamattomia puolia ja ylipäättään havahtuneensa näiden olemassaolosta. Jo tämä on riittävä tunnustus tutkimuksen tuomasta arvosta ja onkin toivottavaa, että se herättää samanlaisia oivalluksia myös lukijassaan.

Koska jokainen haastateltavista halusi esiintyä sosiaalisissa medioissa omana itsenään, herää kysymys, millaisia kertomuksia olisi noussut esiin sellaisilta henkilöiltä, jotka tietoisesti pyrkivät esiintymään jonain muuna kuin itsenään. On nimittäin houkuttelevaa olettaa, että taustalla vallitsisi tässä tutkimuksessa löydettyistä suurestikin poikkeavia motiiveja roolien rakentamiselle ja itsen presentaatiolle sekä omanlaisensa tarkkailun dynamiikka. Erityisen otollisia tällaisen tarkastelun kohteeksi olisivat virtuaalimaailmat kuten Second Life tai lukuisat online-roolipelit.

Kuten on voitu huomata pyydettäessä yksilöitä selventämään sosiaalisen median käyttötapojaan ja motiivejaan tulivat he paljastaneekseen itsestään jopa yllättävän henkilökohtaisia asioita. Hyväksytyksi tulemisen kaipuu, omanarvontunteen riippuvuus muista, pelot yksinäisyydestä, tuomituksi tulemisesta ja riittämättömydestä; rivien välistä paljastui haavoittuvaisia, ehkä jopa haavoittuneita ihmisiä. Toisaalta sosiaalisen median kentällä toimimisesta paljastui myös paljon hyvää: se saattoi toimia työkaluna itsensä tuntemiseen ja kasvuun, uudenlaiseen yhteisöllisyyteen tänä yksilökeskeisyyden aikakautena sekä informaation nopeaan ja vapaaseen jakamiseen. On tärkeää, että yksilö

ymmärtää sosiaalisessa mediassa tapahtuvan vuorovaikutuksen ja sen lainalaisuuksien seuraukset ja vaikutukset itseensä ja muihin.

On todennäköistä, ettei sosiaalisen median valta- ja vuorovaikutusverkoilta ole ylipäättään mahdollista täysin välttyä. Pelkästään internetissä liikkueensa altistuu huomaamattaan esimerkiksi uutisten ja muiden medioiden kommenttiosioille, ellei näitä tietoisesti välttä. Nämä rakenteet ovat saaneet jalansijaa myös oikeassa maailmassa: kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa ei voi välttyä viittauksilta sosiaalisen median maailmaan, kun yhä useampi yksilö ja jopa erilaiset palvelut ja tietovirrat ovat kytkeytyneet siihen.

Vaikka tutkimuksen käsittelemä aineisto on otannaltaan suppea ja haastateltavat edustavat keskenään hyvin homogeenistä osaa väestöstä, on se silti kyennyt tekemään näkyväksi sosiaalisessa mediassa toimimisen monimutkaisia ja piiloutuneita vuorovaikutus- ja valtarakenteita sekä osoittamaan tarkkailun vaikutuksia itsensä esittämiseen sekä tämän motivaatioihin. Esille nousseiden seikkojen toivotaan herättävän mielenkiinnon ja tarjoavan alustan käsiteltyjen ilmiöiden tarkempaan tutkimiseen.

Lähteet

Beevolve, 2012. An Exhaustive Study of Twitter Users Across the World. Luettavissa:
<http://www.beevolve.com/twitter-statistics/> Luettu: 20.01.2016

Byrne, M. 12.03.2014. Instagram statistics. Luettavissa:
<http://opticalcortex.com/instagram-statistics/> Luettu: 20.01.2016

Foucault, M. 1995. Discipline and Punish: The birth of the Prison. Vintage Books, New York. Luettavissa:
http://monoskop.org/images/4/43/Foucault_Michel_Discipline_and_Punish_The_Birth_of_the_Prison_1977_1995.pdf Luettu: 16.1.2016

Foucault, M. 1998. Seksuaalisuuden historia. Gaudeamus, Helsinki.

Ganda, M. 2014. Social Media and Self: Influences on the Formation of Identity and Understanding of Self through Social Networking Sites. Luettavissa:
<http://pdxscholar.library.pdx.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=honorsthesis>
Luettu: 11.1.2016

Goffman, E. 1956. The presentation of self in everyday life. University of Edinburgh, Social Sciences Research Centre. Luettavissa:
http://monoskop.org/images/1/19/Goffman_Erving_The_Presentation_of_Self_in_Everyday_Life.pdf Luettu: 15.1.2016

Kuusela, Sari. 2010. Valta ja vuorovaikutus johtamisessa. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere. Luettavissa: <http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/66677/978-951-44-8297-7.pdf?sequence=1>
Luettu: 29.02.2016

Mathiesen, T. 1997. The viewer society: Michel Foucault's 'Panopticon' revisited. Luettavissa:
<http://core.roehampton.ac.uk/repository2/content2/subs/J.Lorent/J.Lorent1413/Mathiesen%20%281997%29%20The%20viewer%20society.pdf> Luettu: 12.1.2016

Ryan, R. & Deci, E. 2000. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions. Contemporary Educational Psychology 25 (2000), p. 54-67. Luettavissa:

http://www.selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_RyanDeci_IntExtDefs.pdf

Luettu: 12.1.2016